

Розділ 3. Педагогічні технології навчання фізичної культури

УДК 37.037

Юрій Цюняк

Рівень сформованості основних здоров'язбережувальних знань і навичок молодших школярів дитячого притулку

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних умовах здоров'я дітей – соціальна цінність, невід'ємна частина суспільного багатства, а тому формування здоров'язбережувальних знань та навичок розглядається як справа державної ваги, глобальне завдання суспільства, школи, сім'ї, самої дитини. Основні підходи до формування здоров'язбережувальних знань і навичок, що неодмінно приводять до зміцнення здоров'я, визначені державною програмою «Діти України», де підкреслюється, що здоров'я підостаючого покоління – це інтегративний показник суспільного розвитку, могутній фактор впливу на економічний та культурний потенціали країни.

Соціально-економічна криза в Україні негативно відбивається на функціонуванні сім'ї як соціального інституту, унаслідок чого щорічно збільшується кількість дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому проблема соціального захисту, збереження та зміцнення здоров'я дітей цієї категорії дуже актуальна. У зв'язку з цим значної уваги потребують дослідження факторів виховання й навчання, що впливають на здоров'я та особистісні якості цієї категорії дітей.

Діти, які перебувають у притулку, характеризуються певними психолого-педагогічними особливостями. Визначенням таких характеристик займалися М. П. Аралова (1991), О. М. Балакірева (2000), В. В. Воронкова (1994), Я. О. Гошовський (1994). Психолого-педагогічне забезпечення процесу навчання й виховання дітей у різних закладах державного влаштування дітей-сиріт і тих, котрі позбавлені батьківського піклування, розробляли О. Г. Антонова-Турченко (1992), Л. С. Волинець, О. Г. Антонова-Турченко, І. Б. Іванова (1998), Л. В. Кانیшевська (1995), Б. С. Кобзар (1996).

Одним з ефективних засобів покращення здоров'я й фізичної підготовленості дітей є високий рівень здоров'язбережувальних знань та навичок дотримання ними здорового способу життя [2; 5; 6; 8 та інші].

Мета дослідження – вивчити рівень сформованості здоров'язбережувальних знань і навичок у молодших школярів дитячого притулку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Підвищення якості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах може бути досягнуте за наявності добре структурованої моделі знань. Знання – основний компонент здоров'язбережувального змісту освіти. Вони є рівнем інформації, за допомогою якого формується свідоме ставлення до процесів і явищ, що закріплюється в пам'яті людини [3]. Сукупність цих знань впливає на педагогічні, психологічні та медичні знання, які збагачують духовне й фізичне життя особистості, формують особливе ставлення до здоров'я та здорового способу життя. Знання формуються в процесі свідомої діяльності людини у вигляді фактів, уявлень, понять і закономірностей. У системі шкільної освіти знання набувають загального довідково-інформаційного характеру [4; 7].

Зміст та обсяг здоров'язбережувальних знань, якими повинні володіти учні, визначаються, насамперед, навчальною програмою «Фізична культура». У програму включено питання про значення фізичної культури, вплив способу життя на стан здоров'я, негативний вплив на організм шкідливих звичок, із гігієни занять, з основ методики самостійних занять, правил безпеки, рухового режиму тощо. Саме на основі набутих учнями знань досягається продумане й стійке оволодіння певними руховими вміннями та навичками.

Для оцінки рівня сформованості знань учнів із притулку проводили бесіди. Тематику бесід, у процесі яких оцінювали теоретичну підготовленість дітей, визначали вимогами змісту шкільної програми з розділу «Теоретико-методичні знання». Зокрема, у школярів першого класу виявляли знання з основ особистої гігієни, режиму дня, постави як основи здоров'я, рухової активності. У дру-

гому класі виявлялися знання з питань впливу фізичних вправ на організм людини, основ фізичних якостей, виконання ранкової гімнастики, загартування людини. Третьюкласники відповідали на питання з основ рухового режиму молодшого школяра, дихання під час виконання фізичних вправ, навантажень. Учнів четвертого класу оцінювали за такими показниками, як основні правила самоконтролю, способи регулювання фізичних навантажень, роль фізичних вправ для розвитку кістково-м'язової та дихальної систем організму.

Результати бесід свідчать, що діти молодшого шкільного віку з притулку практично не володіють здоров'язбережувальними знаннями. Обсяг знань програмного матеріалу дітей 1 класу обмежується здебільшого загальними знаннями довідково-інформаційного характеру.

Якість знань учнів початкових класів перебуває на початковому рівні. Дещо краще діти володіють знаннями щодо особистої гігієни. Поняття про режим дня й поставу перебувають на початковому та середньому рівнях навчальних досягнень. При цьому дівчатка виявляють дещо кращі знання, ніж хлопчики. Проте ця різниця статистично недостовірна.

У другому класі стан сформованості здоров'язбережувальних знань також низький. Особливо низькими балами оцінено знання, пов'язані із впливом фізичних вправ на організм людини та значенням ранкової гігієнічної гімнастики.

У третьому й четвертому класах стан здоров'язбережувальних знань учнів на 80–100 % перебуває на початковому рівні досягнень (табл. 3–4). Отже, із першого до четвертого класу теоретична підготовленість знижується. Такий спад, очевидно, пов'язаний не лише з недоліками в методиці навчання та складністю навчального матеріалу, а й із тими умовами, у яких проживали діти до прибуття в притулок.

Таблиця 1

Рівень здоров'язбережувальних знань учнів 3-го класу, бали (%)

Рівень навчальних досягнень	Стать	Характер знань		
		руховий режим молодшого школяра	дихання під час виконання фізичних вправ	основи фізичних навантажень
Високий	Х	-	-	-
	Д	-	-	-
Достатній	Х	-	-	-
	Д	1,9	-	-
Середній	Х	16,2	12,6	9,5
	Д	19,8	9,3	7,1
Початковий	Х	83,8	87,4	90,5
	Д	78,3	90,7	92,9

У процесі бесід виявлено, що більшість дітей знає про необхідність мити руки. Водночас лише 5,4 % учнів зазначили, що руки потрібно мити перед уживанням їжі. На запитання «Для чого потрібно мити руки?» 85,4 % дітей не змогли дати відповіді.

Подібна ситуація спостерігається стосовно відповідей на запитання «Для чого потрібно чистити зуби?». Лише 18,3 % респондентів пояснили це так: «щоб були чистими», «щоб не боліли». А про те, що зуби слід чистити два рази на день, уранці й увечері, діти взагалі не згадували. Школярі практично не знають про користь уживання овочів і фруктів.

Учні не змогли пояснити основні положення впливу фізичних вправ на організм людини, регулювання фізичних навантажень, правил самоконтролю, дихання під час виконання фізичних вправ, що вказує на відсутність цілеспрямованого педагогічного процесу формування таких знань.

Таблиця 2

Рівень здоров'язбережувальних знань учнів 4-го класу, бали (%)

Рівень навчальних досягнень	Стать	Характер знань		
		норми гігієни в процесі занять фізичними вправами	регулювання фізичних навантажень	основні правила самоконтролю
Високий	Х	-	-	-
	Д	-	-	-

Закінчення таблиці 2

Достатній	Х	–	–	–
	Д	–	–	–
Середній	Х	2,8	-	-
	Д	3,5	-	-
Початковий	Х	97,2	100	100
	Д	96,5	100	100

Здійснення будь-якої діяльності потребує від людини оволодіння необхідними для неї засобами. Це передбачає формування в людини на основі отриманих знань певних навичок. Наявність навичок полегшує людині свідомо розв'язувати завдання. За свідомістю залишається можливість починати, регулювати й завершувати дію, а сам рух відбувається без будь-якого подальшого втручання волі, як реальне повторення того, що вже виконували тисячі разів [1].

Таблиця 3

Рівень здоров'язбережувальних навичок учнів 4-го класу, бали (%)

Рівень навчальних досягнень	Стать	Характер навичок			
		дотримуватися норм особистої гігієни	здійснювати загартовувальні процедури	виконувати комплекси фізкультурних хвилинок	виконувати комплекси вправ ранкової гімнастики
Високий	Х	-	-	-	-
	Д	-	-	-	-
Достатній	Х	-	-	-	-
	Д	-	-	-	-
Середній	Х	11,5	-	-	-
	Д	16,4	-	-	-
Початковий	Х	88,5	100	100	100
	Д	83,6	100	100	100

Людина може усвідомлювати й автоматизовані компоненти, із яких складається певна діяльність. У такому випадку увага спрямовується на техніку окремих дій задля вдосконалення рухової дії загалом. Людина починає усвідомлювати рухи, якщо з'являються ускладнення, перешкоди в їхньому виконанні.

У процесі дослідної роботи на основі шкільної програми визначено мінімальний перелік здоров'язбережувальних умінь, зокрема дотримання норм особистої гігієни, виконання загартовувальних процедур, комплексів фізкультурних хвилинок, вправ ранкової гімнастики.

У процесі бесід і педагогічних спостережень виявилось, що діти всіх вікових груп володіють здоров'язбережувальними навичками на початковому рівні. Виняток складають лише вміння дотримуватися норм особистої гігієни, за якими незначний відсоток учнів мають середній рівень навчальних досягнень. Типову ситуацію рівня сформованості здоров'язбережувальних навичок у молодших школярів дитячого притулку відображено в табл. 3.

Загалом, результати наших досліджень засвідчують, що одним із напрямів оптимізації підвищення ефективності процесу формування здоров'язбережувальних знань та навичок молодших школярів дитячого притулку може бути цілеспрямована інформаційно-просвітницька діяльність учителів і вихователів, мета якої – формування системи знань дітей про сутність здорового способу життя, різновиди спеціально організованої рухової активності й інші компоненти здорового способу життя.

Висновки. У результаті досліджень можна констатувати, що стан сформованості здоров'язбережувальних знань і навичок учнів початкових класів, котрі живуть у притулку, перебуває на початковому рівні навчальних досягнень. Діти не готові до здійснення фізкультурно-оздоровчих та гігієнічних заходів, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я. Тому в процесі навчання й виховання пріоритетним завданням є формування здоров'язбережувальних знань і навичок, оскільки саме вони в подальшому визначатимуть стан здоров'я учнів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з обґрунтуванням та розробкою методики формування здоров'язбережувальних знань і навичок у молодших школярів на початковому етапі адаптації до дитячого притулку.

Джерела та література

1. Бальсевич В. К. Здоровьеформирующая функция образования в Российской Федерации : материалы к разработкам национального проекта оздоровления подрост. поколения России в период 2006–2026 гг. / В. К. Бальсевич // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2006. – № 5. – С. 2–6.
2. Волков Л. Молодший шкільний вік: виховна спрямованість занять фізичною культурою і спортом : навч. посіб. / Л. Волков, В. Голуб, П. Коханець. – К. : [б. в.], 2008. – 120 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
4. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : [б. в.], 1995. – 374 с.
5. Дубогай О. Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров'язберігаючих технологій / О. Дубогай, М. Євтушок // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 36–40.
6. Поташнюк І. В. Теоретичні і методичні засади застосування здоров'язбережувальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.03 «Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)» / І. В. Поташнюк. – К., 2012. – 42 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2000. – 368 с.
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Т. : Навч. кн. – Богдан, 2001. – Ч. 1. – 272 с.

Анотації

У статті проаналізовано рівень здоров'язбережувальних знань та навичок молодших школярів дитячого притулку. Результати досліджень показали, що стан сформованості здоров'язбережувальних знань і навичок учнів початкових класів, які живуть у притулку, перебуває на початковому та середньому рівнях навчальних досягнень. Діти не готові до здійснення фізкультурно-оздоровчих та гігієнічних заходів, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я. Тому в процесі навчання та виховання пріоритетним завданням є формування здоров'язбережувальних знань і навичок, оскільки саме вони в подальшому визначатимуть стан здоров'я учнів.

Ключові слова: дитячий притулок, молодші школярі, рівень здоров'язбережувальних знань та навичок.

Юрій Цюпак. Уровень сформованості основних здоров'язбережувальних умінь і навичок молодших школярів дитячого притулку. В статті зроблено аналіз рівня здоров'язбережувальних знань і навичок молодших школярів дитячого притулку. Результати досліджень показали, що стан сформованості здоров'язбережувальних знань і навичок учнів початкових класів, які живуть у притулку, перебуває на початковому та середньому рівнях навчальних досягнень. Діти не готові до здійснення фізкультурно-оздоровчих та гігієнічних заходів, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я. Тому в процесі навчання та виховання пріоритетним завданням є формування здоров'язбережувальних знань і навичок, оскільки саме вони в подальшому визначатимуть стан здоров'я учнів.

Ключевые слова: детский приют, младшие школьники, уровень здоров'язбережувальних знань і навичок.

Yuriy Tsyupak. The level of Development of Basic Healthsaving Skills of Younger Students of Orphanage. The results of the investigation have shown that the state of formation of healthsaving knowledge and habits of primary school pupils who live in the orphanage are at primary and secondary levels of educational. Children are not ready for implementation of fitness and hygiene measures designed to maintain and promote health. Therefore, in the process of training and education a priority task is to develop healthsaving knowledge and habits as they, subsequently, determine the health of pupils.

Key words: orphanage, junior pupils, the level of healthsaving knowledge and habits.